

Andżelika Kuźnar

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

ZNACZENIE USŁUG OPARTYCH NA WIEDZY W OBROTACH MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie

Celem artykułu jest wskazanie głównych trendów w obrotach międzynarodowych usługami opartymi na wiedzy oraz zidentyfikowanie głównych podmiotów tych obrotów. Dokonano przeglądu literatury i uporządkowano definicje oraz klasyfikację usług opartych na wiedzy, które następnie poddano badaniom empirycznym. Okres analizy statystycznej obejmuje lata 2000–2013 i dotyczy zarówno międzynarodowych obrotów handlowych, jak i bezpośrednich inwestycji zagranicznych i offshoringu usług. Z badania wynika, że handel usługami opartymi na wiedzy rozwija się szybciej niż usługami ogółem. Największą dynamiką wzrostu eksportu odnotowano w przypadku usług informatycznych i informacyjnych, najniższą zaś w usługach finansowych. Głównymi podmiotami w obrotach usługami opartymi na wiedzy są kraje wysoko rozwinięte, ale ich znaczenie spada w czasie. Wartością opracowania jest przyporządkowanie teoretycznych klasyfikacji usług opartych na wiedzy do istniejących systemach statystycznych, a także opisie nowego i trudnego do obserwacji zjawiska, jakim jest międzynarodowy obrót usługami opartymi na wiedzy.

Słowa kluczowe: usługi oparte na wiedzy, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, offshoring, gospodarka oparta na wiedzy

* E-mail: andzelika.kuznar@sgh.waw.pl.

Wprowadzenie

W rozwoju współczesnych gospodarek największą rolę odgrywa wiedza. Poziom życia w najwyżej rozwiniętych krajach nie jest już determinowany wielkością zasobów surowców naturalnych, kapitału lub pracy, lecz wiedzy. Jest ona niezbędną do przekształcania posiadanych zasobów w użyteczne przedmioty, ale także do coraz efektywniejszego ich zużywania ze względu na rzadkość. Dostęp do wiedzy jest ważny dla wszystkich krajów, nie tylko tych, które przyjęło się nazywać „opartymi na wiedzy”. Może on być zapewniony albo za pomocą podnoszenia krajowej bazy wiedzy, albo – w sytuacji ograniczonych możliwości jej tworzenia – źródłem wiedzy może być zagranica. Produkty wiedzy mogą przyjąć różną postać – materialną bądź niematerialną. W rezultacie dochodzi do różnych form handlu międzynarodowego tymi produktami (dobra, usługi, prawa własności intelektualnej). W tym opracowaniu koncentruję się na obrotach usługami opartymi na wiedzy (ang. *knowledge-intensive services* – KIS), a więc takich usługach, które są relatywnie wysoko wiedzo- i kapitałochłonne oraz innowacyjne i wyspecjalizowane (łączą wiedzę specjalistyczną z różnych dziedzin).

Celem artykułu jest wskazanie głównych trendów w obrotach międzynarodowych usługami opartymi na wiedzy oraz zidentyfikowanie głównych podmiotów tych obrotów.

1. Definicje i klasyfikacje usług opartych na wiedzy

Główną kwestią w tym badaniu jest zdefiniowanie i sklasyfikowanie usług opartych na wiedzy – najpierw na gruncie teoretycznym, a następnie określenie ich miejsca w istniejących systemach statystycznych dotyczących obrotów międzynarodowych.

Kategoria usług opartych na wiedzy pojawiła się w literaturze naukowej na początku lat 90. XX wieku. W roku 1992 W.H. Starbuck¹ analizował firmy oparte

¹ W.H. Starbuck, *Learning by Knowledge-Intensive Firms*, „Journal of Management Studies”, 1992, Vol. 29, No. 6, s. 713–740.

na wiedzy, natomiast w 1995 roku I. Miles i in.² skoncentrowali się na usługach biznesowych opartych na wiedzy (ang. *knowledgeintensive business services* – KIBS).

W literaturze przedmiotu jest wiele definicji usług opartych na wiedzy. Najogólniej rzecz ujmując, podstawą ich definiowania jest konieczność dysponowania odpowiednim zasobem wiedzy przez usługodawcę³. Wiedza ta może być osadzona na nowym sprzęcie, personelu, a czasem intensywności B + R⁴. Usługi te mogą być świadczone przez firmy zewnętrzne lub wynikać z własnej działalności danej jednostki gospodarującej. W przypadku świadczenia ich przez przedsiębiorstwa zewnętrzne albo same są podstawowym źródłem informacji i wiedzy wystawianym na sprzedaż (np. usługi doradcze), albo ich wiedza jest wykorzystywana do świadczenia usług przez ich klientów (np. usługi informatyczne i łącznościowe). Jeżeli powstają w poszczególnych przedsiębiorstwach do użytku wewnętrznego, nie są oferowane na sprzedaż (np. działy IT, zarządzania zasobami ludzkimi, B + R, itd.).

W procesach tworzenia, rozprzestrzeniania i akumulacji wiedzy szczególne znaczenie ma biznesowa działalność usługowa oparta na wiedzy (KIBS)⁵. Wyróżnia się ją na podstawie znajomości cech nabywców tych usług. Otóż, według M. Toivonen⁶ i wcześniej cytowanego I. Milesa i in., KIBS to usługi eksperckie świadczone przez wyspecjalizowane przedsiębiorstwa na rzecz innych przedsiębiorstw oraz organizacji z sektora publicznego. E. Muller i A. Zenker⁷ do przedsiębiorstw świadczących usługi biznesowe oparte na wiedzy zaliczyli firmy dostarczające, głównie na rzecz innych przedsiębiorstw, usługi o wysokiej intelektualnej wartości dodanej. P. Wood⁸ definiuje opartą na wiedzy działalność biznesową jako tę, która

² I. Miles i in., *Knowledge-Intensive Business Services: Users, Carriers and Sources of Innovation*, EC, Luxembourg, (DG13 SPRINT-EIMS), 1995, <https://research.mbs.ac.uk/INNOVATION/Portals/0/docs/KIBSEIMS1995shortreport.pdf> (10.10.2014).

³ J. Majewska, S. Truskołaski, *Usługi wiedzołonne w stymulowaniu innowacyjności w Polsce*, „Gospodarka Narodowa” 2013, nr 1–2, s. 95.

⁴ *Challenges for EU Support to Innovation in Services. Fostering New Markets and Jobs Through Innovation*, Commission Staff Working Document SEC, 2009, No. 1195, s. 17.

⁵ I. Miles i in., *op.cit.*

⁶ M. Toivonen, *Future Prospects of Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) and Implications to Regional Economies*, „ICFAI Journal of Knowledge Management” 2006, Vol. 4, no. 3, s. 2.

⁷ E. Muller, A. Zenker, *Business Services as Actors of Knowledge Transformation: the Role of KIBS in Regional and National Innovation Systems*, „Research Policy” 2001, Vol. 30, s. 1501–1516.

⁸ *The Business Service Revolution in Europe*, red. P. Wood, Routledge, London–New York 2002.

obejmuje wiele rodzajów konsultacji technicznych, informatycznych i zarządczych oraz różne typy specjalizacji, np. w zarządzaniu finansowym, marketingu i reklamie, rekrutacji pracowników, nabywaniu i zarządzaniu nieruchomościami, promocji handlu, czy dystrybucji.

Wielość definicji skutkuje mnogością klasyfikacji usług opartych na wiedzy. Murphy i Vickery⁹ wyróżniają strategiczne usługi biznesowe oraz usługi związane z rozwojem zasobów ludzkich. Hauknes¹⁰ klasyfikuje z kolei usługi oparte na wiedzy w zależności od poziomu wymagań w odniesieniu do wiedzy, jakie stawiane są usługodawcy i usługobiorcy. Miles i in. dzielą biznesowe usługi oparte o wiedzę na dwa rodzaje: KIBS I – tradycyjne usługi profesjonalne, które są intensywnymi użytkownikami nowych technologii oraz KIBS II – usługi oparte na nowych technologiach¹¹.

Głównym mankamentem powyższych klasyfikacji jest brak zgodności między stosowanymi kategoriami statystycznymi działalności gospodarczej a rzeczywistością gospodarczą. Aby prawidłowo określić, czy dana działalność ma charakter opartej na wiedzy, należy zapoznać się z takimi aspektami działalności firm, których często nie można odnaleźć w bazach danych gromadzonych na potrzeby krajowych i międzynarodowych klasyfikacji statystycznych. W klasyfikacjach działalności gospodarczej kategoria usług opartych na wiedzy nie występuje. W przypadku biznesowych usług opartych na wiedzy dodatkowym problemem jest fakt, że ich wyróżnikiem jest to, że nabywcą są organizacje (przedsiębiorstwa prywatne i instytucje publiczne), a nie konsumenci indywidualni, podczas gdy część usług (np. informatyczne) są jednocześnie świadczone do obu grup odbiorców.

Wskazanie pewnych trendów w rozwoju usług opartych na wiedzy na świecie wymaga bardzo precyzyjnego wskazania dziedzin, które są objęte tą kategorią. Eurostat na podstawie udziału zatrudnionych w danej branży z wykształceniem

⁹ M. Murphy, G. Vickery, *Strategic Business Services*, OECD, Paris 1999.

¹⁰ J. Hauknes, *Knowledge Intensive Services – What is Their Role?*, OECD Business and Industry Policy Forum, Paris 1999.

¹¹ Bardziej szczegółowe omówienie tych klasyfikacji można znaleźć np. w A. Kuźnar, *Usługi oparte na wiedzy i ich rola w handlu międzynarodowym*, *Gospodarka oparta na wiedzy. Aspekty międzynarodowe*, red. D. Rosati WSHiP im. Ryszarda Łazarskiego, Warszawa 2007; M. Zieba, *Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) And Their Role In The Knowledge-Based Economy*, GUT FME Working Paper, Series A, 2013, No. 7.

wyższym stworzył grupę KIS oraz kilka ich podgrup¹², m.in. rynkowe i zaawansowane technologicznie (*high-tech*) KIS. Usługi oparte na wiedzy sklasyfikowała także OECD. W roku 2003 na podstawie wcześniejszych analiz i klasyfikacji użytkowników produktów techniki (opartych na tabeli przepływów międzygałęziowych), intensywności prac B + R w branżach usług (mimo niepełnych danych na ten temat) oraz wstępnych szacunków poziomu kwalifikacji pracowników według działalności uznano, że usługami opartymi na wiedzy są następujące branże (według klasyfikacji ISICrev. 3):

- dział 64: – poczta i telekomunikacja,
- działy 65–67 – finanse i ubezpieczenia,
- działy 71–74 – usługi biznesowe (z wyjątkiem obsługi nieruchomości): wynajem maszyn i urządzeń, informatyka, działalność badawczo-rozwojowa, pozostałe usługi biznesowe, takie jak usługi prawnicze, rachunkowo-księgowo, badań rynku, doradztwa, działalność holdingów, działalność w zakresie architektury i inżynierii;
- dział 80 – edukacja,
- dział 85 – ochrona zdrowia i pomoc społeczna¹³.

Trzy pierwsze kategorie zalicza się do usług rynkowych świadczonych na zasadach komercyjnych, powszechnie obecnych w handlu międzynarodowym, natomiast dwie ostatnie są zaliczane do usług nierynkowych, zwykle regulowanych przez państwo, relatywnie częściej świadczonych lokalnie. Klasyfikacja usług opartych na wiedzy OECD, oprócz innego składu usług rynkowych, jest na wyższym poziomie agregacji niż Eurostatu, co skutkuje niższą precyzją, ale zapewnia większą dostępność i porównywalność danych w skali międzynarodowej.

Dla zapewnienia jak największej zbieżności między klasyfikacjami Eurostatu i OECD, biorąc jednak pod uwagę sposób i poziom agregacji danych w statystykach bilansu płatniczego większości krajów zdecydowano, że do badania rynkowych usług opartych na wiedzy w handlu międzynarodowym wzięto pod uwagę usługi łącznościowe, informatyczne i informacyjne, finansowe, ubezpieczeniowe i pozostałe biznesowe, zgodnie z ich definicjami przyjętymi w *IMF Balance of Payments*

¹² Klasyfikacja na podstawie NACE rev. 1.1: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an2.pdf oraz klasyfikacja na podstawie NACE rev. 2: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an3.pdf (dostęp: 1.12.2014).

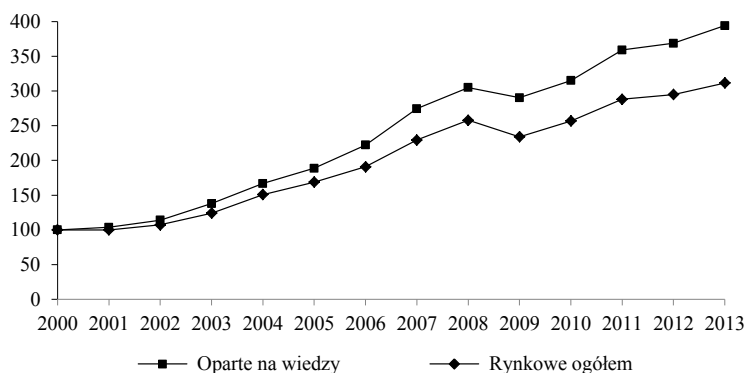
¹³ *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003*, OECD 2003, s. 140.

*Manual*¹⁴. Do badania trendów inwestycji zagranicznych ze względu na dostępność danych za usługi oparte na wiedzy uznano usługi biznesowe (obejmujące w statystykach UNCTAD usługi oprogramowania, obsługi nieruchomości, reklamowe, pozostałe biznesowe) i finansowe (wraz z ubezpieczeniami). Okres analizy obejmuje lata 2000–2013.

2. Struktura światowego handlu usługami opartymi na wiedzy

W latach 2000–2013 usługi oparte na wiedzy cechowały się wyższą dynamiką eksportu niż usługi rynkowe ogółem – por. rysunek 1. Średnioroczne tempo wzrostu eksportu usług opartych na wiedzy wyniosło w całym tym okresie 11%, a dla ogółu usług rynkowych – 9%.

Rysunek 1. Dynamika światowego eksportu usług, 2000 = 100

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD Handbook of Statistics, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 1.12.2014).

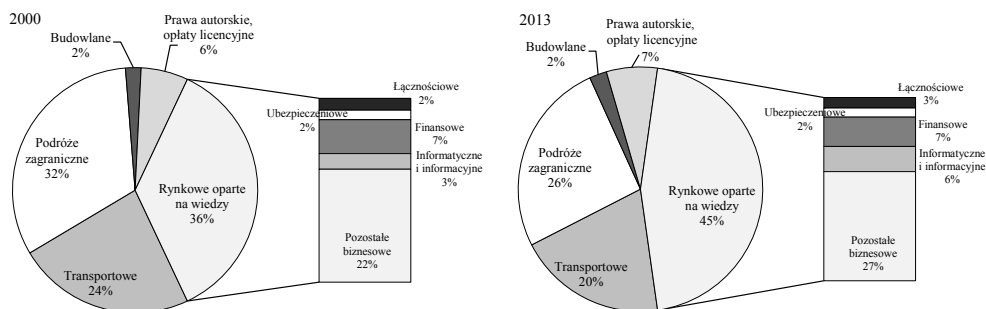
W badanym okresie najdynamiczniej rozwijał się eksport usług informatycznych i informacyjnych (ponad 15% średniorocznie), który w największym stopniu zaważył na wysokiej średniej dynamice eksportu wszystkich usług opartych na wiedzy. Usługi finansowe to branża, która w latach 2000–2013 zanotowała najniższe

¹⁴ *Balance of Payments Manual – 5th Edition*, International Monetary Fund, Washington D.C. 1993. Wprawdzie opublikowano już kolejną edycję tego dokumentu, ale statystyki większości państw są wciąż dostępne według schematu obowiązującego w piątej edycji.

średnie tempo wzrostu ze wszystkich usług opartych na wiedzy. Najbardziej ucierpiała ona także w czasie ostatniego kryzysu, gdy w latach 2008–2013 eksport usług finansowych rozwijał się średniorocznie w tempie 1,9%, podczas gdy eksport usług informatycznych i informacyjnych w tym czasie rósł średnio o 6,6% rocznie¹⁵.

Wartość światowego eksportu usług rynkowych opartych na wiedzy w 2013 r. wyniosła ok. 2 bln USD, co stanowiło 45% wszystkich eksportowanych usług rynkowych. Ich wartość i udział rósł systematycznie (odpowiednio z ok. 500 mld USD i 36% w 2000 r.). Największą grupę tworzą pozostałe usługi biznesowe, których udział spada na korzyść usług informatycznych i informacyjnych (por. rys. 2).

Rysunek 2. Struktura światowego eksportu usług rynkowych w latach 2000 i 2013 (%)

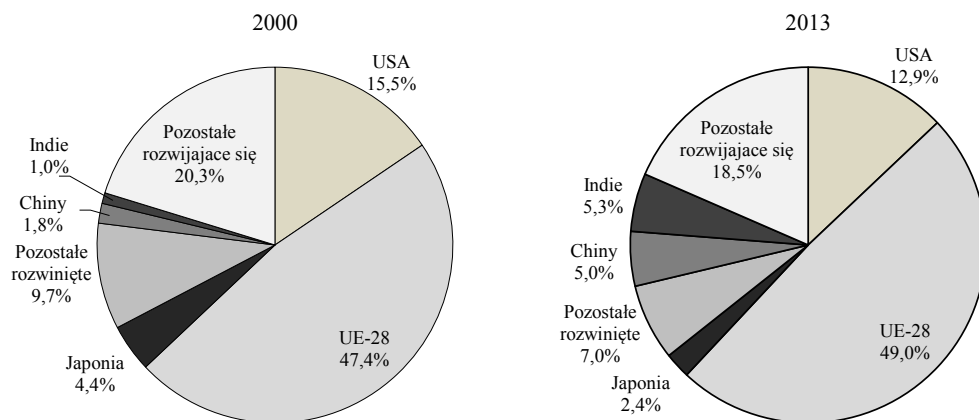

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD Handbook of statistics, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 1.12.2014).

Na kraje wysoko rozwinięte (tj. o wysokim dochodzie *per capita* według klasyfikacji Banku Światowego) przypadło w 2013 r. ponad 71% eksportu usług opartych na wiedzy. Największym eksporterem jest UE-28, której wartość eksportu tych usług w 2013 r. przekroczyła 1 bln USD, przy czym obejmuje ona także handel wewnątrzunijny. Dało to UE-28 ok. 49 procentowy udział w światowym eksporcie usług opartych na wiedzy. Na drugim miejscu są Stany Zjednoczone z udziałem 13% (rysunek 3). Japonia zajmuje piąte miejsce, po Indiach i Chinach. Zmniejsza się znaczenie krajów wysoko rozwiniętych w eksporcie tej grupy usług – w 2000 r. ich łączny udział wynosił o 6 punktów procentowych więcej (77%).

¹⁵ Obliczenia własne na podstawie UNCTAD Handbook of Statistics, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 1.12.2014).

Rysunek 3. Udział krajów i grup krajów w światowym eksporcie usług opartych na wiedzy w 2000 i 2013 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD Handbook of statistics, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 1.12.2014).

Znaczenie krajów rozwijających się w światowym eksporcie usług opartych na wiedzy jest znacznie mniejsze, ale dynamicznie rośnie – w latach 2000–2013 nastąpił wzrost ich udziału z 23% do 29%. Największymi eksporterami usług opartych na wiedzy z tej grupy krajów są Indie i Chiny (z ok. 5,3% i 5,0% udziałem w światowym eksporcie tych usług). Kraje te doświadczyły też szczególnie dużego przyrostu eksportu badanej grupy usług, choć należy pamiętać, że wyjściowa wielkość eksportu w 2000 r. była bardzo niska (w latach 2000–2013 w Indiach nastąpił 20-krotny wzrost eksportu, z ok. 5 mld USD do ponad 111 mld USD, w Chinach zaś ponad 10-krotny, z ok. 10 mld USD do ponad 100 mld USD).

Indie są bardzo dużym eksporterem usług informatycznych i informacyjnych, w 2013 r. zajmowały bowiem drugie miejsce po Irlandii (z wartością ponad 49 mld USD i udziałem w światowym eksporcie tych usług ponad 17%, podczas gdy udział Irlandii wyniósł niewiele więcej, bo 17,9%). Oba kraje miały silną i rosnącą pozycję na rynku usług informatycznych, przy czym wynikała ona z odmiennych powodów. Atrakcyjność rynku Indii wynikała z takich uwarunkowań jak, duża liczba młodych, wykwalifikowanych pracowników, niżej wynagradzanych niż specjaliści w krajach wysoko rozwiniętych, stosunkowo dobra infrastruktura informatyczna, oraz różnica czasu w stosunku do Europy i Ameryk, natomiast eksport z Irlandii napędzany

był przede wszystkim korzystną polityką podatkową, przyciągającą największe korporacje międzynarodowe z branży IT. Duży chiński eksport usług odzwierciedla wysiłki państwa w kierunku większego udziału w handlu usług o wysokiej wartości dodanej. Biorąc pod uwagę stopy wzrostu eksportu usługami doradczymi, informatycznymi, finansowymi i ubezpieczeniowymi (znacznie przewyższających wzrost eksportu usług tradycyjnych, jak np. transportowe, turystyczne, czy budowlane)¹⁶, można stwierdzić, że polityka ta przynosi planowane efekty.

3. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i offshoring w usługach opartych na wiedzy

Warunkiem świadczenia wielu rodzajów usług jest bezpośrednie współdziałanie usługodawcy i usługobiorcy. W obrotach międzynarodowych warunek ten często może być spełniony jedynie w wypadku przemieszczenia się usługodawcy do kraju usługobiorcy i ustanowienia tam jakiejś formy obecności handlowej¹⁷.

Jedną z form zagranicznej obecności usługodawcy są bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Obecnie prawie 70% zasobów BIZ ulokowano w sektorze usług. Wiele z nich to inwestycje w branżę oparte na wiedzy – największe zasoby BIZ w sektorze usług w 2012 r. ulokowano się w usługach finansowych i biznesowych. Udział tych ostatnich w zasobach BIZ podwoił się w usługach ogółem w stosunku do 1990 r.¹⁸. W latach 2010–2012 łączny udział tych dwóch branż usług w napływających BIZ ogółem wyniósł 47% i rósł bardziej dynamicznie niż w pozostałych sektorach i branżach. Od roku 1990 wartość napływających BIZ do tych usług wzrosła prawie 14-krotnie, z 51 mld USD do 699 mld USD. Usługi oparte na wiedzy przyciągały również najdynamiczniej nowe inwestycje – w latach 2003–2013 średnioroczne tempo wzrostu liczby projektów *greenfield* w usługach finansowych i biznesowych łącznie wynosiło 7,8%, podczas gdy w usługach ogółem 6,2%, a w przemyśle – 2,5%. Wpisuje się to w ogólny trend zmian dotyczących obszarów zainteresowania

¹⁶ <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/significantnews/201402/20140200489104.shtml> (dostęp: 1.03.2015).

¹⁷ A. Kuźnar, *Usługi w handlu międzynarodowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 110.

¹⁸ *World Investment Report 2014*: Annex Table 24 – Estimated world inward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2012, www.unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2014/WIR14_tab24.xls (dostęp: 18.01.2015).

inwestorów. Firmy przenoszą za granicę już nie tylko mało skomplikowane procesy produkcji dóbr lub usług, aby uzyskać korzyści wynikające przede wszystkim z dostępu do tańszej siły roboczej lub surowców, ale także coraz bardziej zaawansowane fazy produkcji wymagające wysokich kwalifikacji pracowników (jak np. B + R).

Ostatnie dekady to także dynamiczny rozwój procesów *offshoringu* usług, który koncepcyjnie odpowiada pionowym BIZ, gdyż w obu przypadkach dochodzi do podzielenia produkcji w ramach łańcucha wartości. Poszczególne etapy produkcji usług zostają rozdzielone i są lokowane w tych krajach, które mają przewagę względną (np. ze względu na niższe koszty siły roboczej lub szczególne jej kwalifikacje). Następnie składniki usług są przesyłane do finalnego odbiorcy (w tym do pierwotnego inwestora). Jeśli do rozdzielenia procesu produkcyjnego dochodzi w taki sposób, że następuje zakup usług od podmiotu za granicą niepowiązanego z nabywcą (strona trzecia), to mamy do czynienia z tzw. *offshore outsourcingiem*, lub inaczej *outsourcingiem* międzynarodowym. Jeśli zaś zlecenie świadczenia usług następuje w ramach korporacji, jest to tzw. *offshoring* na uwięzi (ang. *captive offshoring*)¹⁹.

Pierwsza fala procesów *offshoringu* usług w drugiej połowie lat 90. ubiegłego wieku, objęła prace rutynowe, takie jak sporządzanie i analizowanie zestawień transakcji zawieranych za pomocą kart kredytowych, rezerwacje lotnicze, *callcenters* i proste usługi programistyczne. Wraz z rozwojem technik ICT, upowszechnieniem dostępu do Internetu i zwiększaniem szybkości przesyłania danych, *outsourcing* i *offshoring* zaczęły obejmować coraz większy zakres prac opartych na wiedzy, jak np. zaawansowane programowanie, projekty architektoniczne, sprawozdania finansowe, projekty mikroprocesorów, usługi doradztwa prawnego i medycznego.

Według ostatniego raportu A.T. Kearney²⁰, w ostatnich trzech dekadach następowala następująca sekwencyjność procesów *offshoringu*:

- a) *offshoring* na uwięzi, gdy inwestorzy wykorzystują własne centra/filie w krajach oferujących oszczędności kosztów;
- b) *offshore outsourcing*, gdy prace za granicą są wykonywane przez niezależne podmioty na podstawie umów; daje to większą elastyczność w wyborze miejsca lokalizacji dostawcy usług;

¹⁹ Taki podział *offshoringu* proponuje m.in. *World Investment Report 2004. The Shift Towards Services*, UNCTAD, Geneva 2004, s. 149.

²⁰ *A Wealth of Choices: From Anywhere on Earth to No Location at All. The A.T. Kearney Global Services Location Index™2014*, www.atkearney.com (dostęp: 15.02.2015).

- c) automatyzacja – stosunkowo nowe zjawisko, polegające na zastępowaniu pracy człowieka wyspecjalizowanymi robotami.

Podsumowanie

Dostępne dane statystyczne wskazują na wzrost mobilności usług opartych na wiedzy i inwestycji w tym sektorze. Udział eksportu usług opartych na wiedzy w eksporcie usług rynkowych ogółem w latach 2000–2013 wzrósł z 36% do 45%. Dynamicznie wzrósł także udział badanych usług w zasobach i przepływach BIZ, a także znaczenie prac opartych na wiedzy w procesach *outsourcingu* i *offshoringu*.

Rosnąca handlowość usług mogłaby teoretycznie prowadzić do zmniejszania inwestycji zagranicznych w branżę usługowe, gdyż przestałaby to być jedyna forma dotarcia z usługami do zagranicznych konsumentów, jednak w praktyce dochodzi do odwrotnej tendencji. Zmiany technologiczne, unowocześnianie infrastruktury, większa skłonność ludzi do uczenia się, nowe praktyki menedżerskie i strategie korporacyjne, zmiany w polityce innowacyjnej i edukacyjnej oraz w obszarze regulacji dostępu do rynków usługowych powodują, że rośnie możliwość wydzielenia działalności usługowej z łańcucha wartości i przeniesienia jej poza granice kraju lub organizację, a co za tym idzie – rosną BIZ i outsourcing usług.

Literatura

- A Wealth of Choices: From Anywhere on Earth to No Location at All. The A.T. Kearney Global Services Location Index™* 2014, www.atkearney.com.
- Balance of Payments Manual*, 5th Edit. International Monetary Fund, Washington D.C. 1993.
- Challenges for EU Support to Innovation in Services. Fostering New Markets and Jobs Through Innovation*, Commission Staff Working Document SEC, 2009, No. 1195.
- Hauknes J., *Knowledge Intensive Services – What is Their Role?*, OECD Business and Industry Policy Forum, Paris 1999.
- Kuźnar A., *Usługi oparte na wiedzy i ich rola w handlu międzynarodowym, Gospodarka oparta na wiedzy. Aspekty międzynarodowe*, red. D. Rosati, WSHiP im. Ryszarda Łazarskiego, Warszawa 2007.
- Kuźnar A., *Usługi w handlu międzynarodowym*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Majewska J., Truskołaski S., *Usługi wiedzochłonne w stymulowaniu innowacyjności w Polsce*, „Gospodarka Narodowa” 2013, nr 1–2.

- Miles I. i in., *Knowledge-Intensive Business Services: Users, Carriers and Sources of Innovation*, EC, Luxembourg, (DG13 SPRINT-EIMS), 1995, <https://research.mbs.ac.uk/INNOVATION/Portals/0/docs/KIBSEIMS1995shortreport.pdf>.
- Muller E., Zenker A., *Business Services as Actors of Knowledge Transformation: the Role of KIBS in Regional and National Innovation Systems*, „Research Policy” 2001, Vol. 30.
- Murphy M., Vickery G., *Strategic Business Services*, OECD, Paris 1999.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003*, OECD, Paris 2003.
- Starbuck W.H., *Learning by Knowledge-Intensive Firms*, „Journal of Management Studies”, 1992, Vol. 29, No. 6.
- The Business Service Revolution in Europe*, Routledge, red. P. Wood, London–New York 2002.
- Toivonen M., *Future Prospects of Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) and Implications to Regional Economies*, „ICFAI Journal of Knowledge Management” 2006, Vol. 4, No. 3.
- UNCTAD Handbook of statistics, <http://unctadstat.unctad.org>.
- World Investment Report 2004. The Shift Towards Services*, UNCTAD, Geneva 2004.
- World Investment Report 2014: Annex Table 24 – Estimated world inward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2012*, www.unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2014/WIR14_tab24.xls.
- Zieba M., *Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) And Their Role In The Knowledge-Based Economy*, GUT FME Working Paper, Series A, 2013, No. 7.

THE ROLE OF KNOWLEDGE-INTENSIVE SERVICES IN INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT FLOWS

Abstract

The purpose of the study is to identify the main trends in the international turnover of knowledge-intensive services and to indicate the main actors of this turnover. A review of the literature and definitions and classifications of knowledge-intensive services was carried out, so the empirical study was possible in the next step. The period of analysis covers the years 2000–2013. It applies to both international trade and foreign direct investment and offshoring of services. The results show that international trade in knowledge-intensive services develops faster than the total commercial services. The highest growth rate of exports occurred in case of computer and information services while the lowest in case of financial services. The main actors in the turnover of knowledge-intensive services are developed

countries, but their importance is declining over time. The main value of the study is assignment of theoretical classifications of knowledge-intensive services to existing statistical systems as well as description of new and difficult to observe phenomenon of international turnover in knowledge-intensive services.

Translated by Andżelika Kuźnar

Keywords: knowledge-intensive services, foreign direct investment, offshoring, knowledge-based economy

JEL codes: F14, F21, O14

